

Nulltolerants kuritegevuse kontrolli strateegiana: rahvusvaheline kogemus ja Eesti

Dots Jüri Saar, *Tartu Ülikooli Õigusinstituudi teadusdirektor*

- 1982. aastal avaldasid ameerika kriminoloogid Wilson ja Kelling artikli pealkirjaga „Lõhutud aknad”. Autorid väitsid, et väikestele rikkumistele reageerimata jätmine tingib uute korrarikkumiste toimepanemise, kuna käivitub nn „vigane ring”. Selle ärahoidmiseks soovitasidki autorid nulltolerantsi, mis seisneb õiguskaitseinstitutionide ja muude teenistuste reageerimises igasugustele korrarikkumistele ning mitte piirdumises üksnes kuritegude tõkestamise ja uurimisega.
- Nulltolerantsi mõistet kasutatakse eelkõige politsei tegevusstrateegia määratlemisena. Mida aktiivsemalt tegutseb politsei, seda paremaid tulemusi võib oodata kuritegevuse kontrollimisel ja vähendamisel. Kui pidada traditsiooniliseks nn „tõsistele sündmusele reageerimist”, kus intsidenti esmalt hinnatakse skaalas ohtlik vs väheohtlik ning politsei hakkab tegutsema alles siis, kui juhtum hinnatakse piisavalt ohtlikuks, siis nulltolerantsi korral peab politsei piltlikult öeldes olema pidevalt kohal. Kitsamas, otsesemas mõttes nulltolerantsi alla kuuluvaks peetakse aga politseipoolseid sagedasemaid sanktsioone (eelkõige areste). Kaudsemalt on aga nulltolerants seotud muude, reeglina konservatiivsete kriminaalpoliitiliste ideedega nagu üldine vangistamine ja vanglakaristuse miinimum-määrad teatavate kuritegude ja isikute puhul.
- Korduvalt on püütud kontrollida, kas nn nulltolerantsi arestide (proaktiivsed, preventiivsed arestid) efektiivsuse hüpotees kehtib. Selle järgi politsei aktiivne tegutsemine tänavatel ja arestide massiline rakendamine vähendab raskete kuritegude arvu. Empiirilisi üleameerikalisi andmeid on kogutud kergete üleastumistega seotud arestide mõju kohta röövimistele: mida kõrgem on linnades niisuguste arreteerimiste arv, seda väiksem on röövimiste arv. Oodatust nõrgemateks on osutunud efektid, mis kaasnevad narkootikumide kättesaadavuse järsu piiramisega vägivaldsele kuritegevusele. Üks kõige selgem ja ühetähenduslikum on seos joobnud juhtide arestide ja liikluskuritegude ning fataalsete liiklusõnnetuste arvude vahel.
- Suurimad probleemid seoses nulltolerantsi efektiivsusega on pikaajalised mõjud neile inimestele, kes on arreteeritud seoses suhteliselt väikeste üleastumistega. Korduvalt on näiteks esile toodud arestide negatiivset mõju isiku võimalustele tööturul osalemisel (väheneb hea töökoha leidmise tõenäosus), kriminogeenset mõju (suureneb isiku vägivaldsus kodustes tüldes, laste kohtlemisel), niisugused arestid vähendavad politsei prestiiži ja autoriteeti arreteeritud isikute ja nende lähedaste silmis.

- Nulltolerantsi idee arengus võib tänaseks tuua esile järgmised olulisemad momendid: politsei reageerimisviiside väiksem jõulisus; *community policing* idee; politseinike arvu kontrolli all hoidmine; politsei aktiivsuse tõus ei tohi tingida kriminaaljustiits-süsteemi teiste lülide ülekoormatust; politsei prestiiži kõrgel hoidmine läbi politseinike parema väljaõppe; politsei tegevus toetagu sootsiumi isekorrastumise võimet.
- Ideede ja strateegiate ülekandmine ühest riigist (regioonist) teise ilma neid konkreetsetele oludele kohandamata pole reeglina lihtne. Enne praktiliste sammude astumist tasub hoolikalt tutvuda varasema kogemusega, siis töötada välja meetmete plaan ja püüda prognoosida nende rakendamise võimalikke tagajärgi. Kui see on tehtud, sobivad nulltolerantsiga seostatavad ideed kõrvuti muudega kindlasti ka Eestisse.